نقش محیط خانواده در تبیین نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی نوجوانان

دکتر حمید پورشریفی[۱]
دکتر زینب خانجانی[۲]
دکتر جلیل باباپورخیرالدین[۳]
دکتر بهزاد شالچی[۴]

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی نوجوانان با توجه به محیط خانواده انجام شده است. در این مطالعه، ۱۶۴۷ نوجوان (۸۴۰ دختر و ۸۰۷ پسر) به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای به عنوان نمونه، انتخاب شدند. نوجوانان به منظور شرکت در پژوهش به دو مقیاس محیط خانواده و فرم خودسنجی نوجوان از فرمهای سن مدرسه براساس تجربه آخنباخ، پاسخ دادند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده، از روشهای آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح توصیفی شاخصهای متمایل به مرکز و پراکندگی و در سطح استنباطی آزمونهای ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه به کار برده شده است. یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر نشانگر آن است که بسیاری از متغیرهای مربوط به محیط خانواده با نشانگان درونی-سازی و برونی‌سازی از روابطی معنادار برخوردار هستند. از ده متغیر محیط خانواده، شش متغیر با نشانگان درونی‌سازی و شش متغیر، با نشانگان برونی‌سازی در ارتباط‌اند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه در این پژوهش نشان می دهد که جنسیت هر دو نشانگان درونی و برونی سازی را پیش بینی کرده و بیشتر مؤلفه‌های محیط خانواده به خوبی نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی را تبیین می کنند.

کلید واژگان: نوجوان، نشانگان درونی‌سازی، نشانگان برونی‌سازی، محیط خانواده، جنسیت

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۰/۹ تاریخ پذیرش: ۹۳/۲/۳۰

۱. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه تبریز
۲. استاد گروه روانشناسی دانشگاه تبریز
۳.استاد گروه روانشناسی دانشگاه تبریز
۴. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان behzadshalchi@yahoo.com

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

مقدمه

نوجوانی دوره‌ای است که یک پنجم جمعیت مردم جهان در آن قرار دارند و ۸۵ درصد از این جمعیت ۱/۲ میلیاردی ساکن کشورهای در حال توسعه‌اند. سالانه یک میلیون نوجوان به علت حوادث، خودکشی، خشونت و عوارض مربوط به بیماریهای قابل پیشگیری و درمان جان خود را از دست می دهند. بر اساس برآورد سازمان جهانی بهداشت، علت ۷۰ درصد مرگها، رفتارهایی هستند که در نوجوانی ایجاد شده، اما قابل اصلاح‌اند. سالانه چهار میلیون نوجوان، دست به خودکشی می‌زنند که یک صد هزار مورد از آنها منجر به مرگ می گردد (پرویزی، احمدی و نیکبخت نصرآبادی، ۱۳۸۴).

سالانه هفت هزار نوجوان به ویروس ایدز آلوده می شوند. سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۰۸ اعلام کرده است، ۴۵ درصد افراد آلوده به ویروس ایدز در بازه سنی ۲۴-۱۵ قرار دارند (رودرام ـ بروس[1] و همکاران، ۲۰۱۱). سیصد میلیون نوجوان سیگار می کشند که پانزده میلیون از آنان در سنین بزرگسالی به دلیل عوارض ناشی از استعمال سیگار فوت می کنند. در جهان غرب تا ۱۸ سالگی بیش از دو سوم نوجوانان الکل، تقریباً نصف آنها سیگار و بیش از یک سوم آنان مصرف ماری جوآنا را تجربه می کنند (کلین جان و انگلس[2]، ۲۰۱۱). آمـــارهای نگران کننده، به بحران-هایی اشاره دارند که به شدت با اختلالات عاطفی ـ رفتاری[3] نوجوانان در ارتباط هستند.

نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی[4] دو سازه ابعادی تجربی هستند که در سنجش و توصیف اختلالات عاطفی- رفتاری کودکان و نوجوانان بسیار استفاده شده‌اند (دکویچ، بوست و ریتز[5]، ۲۰۰۴). در مدل سنجش مبتنی بر تجربه چند محوری آخنباخ، نشانگان درونی‌سازی طبقه‌ای از مشکلات همآیند را در بر می‌گیرد که معمولاً با ناراحتیهای درونی مشخص می‌شود، اما نشانگان برونی‌سازی مشکلاتی هستند که بیشترشان به تعارض با دیگران و آداب و رسوم اجتماع مربوط می‌شوند (آخنباخ و رسکورلا[6]، ۲۰۰۱).

مشکلات برونی‌سازی اساساً شامل پرخاشگری و بزهکاری هستند، اما مشکلات درونی‌سازی دو مؤلفه اصلی اضطراب و افسردگی را در بر می‌گیرد. به معنای وسیع‌تر، مشکلات درونی‌سازی را می‌توان طبقه‌ای متشکل از افسردگی، اضطراب و گوشه‌گیری تعریف کرد (دکویچ، بوست و ریتز،

1. Rotheram-Borus
2. Kleinjan & Engels
3. Affective and behavioral disorders
4. Internalizing and externalizing syndromes
5. Deković, Buist & Reitz
6. Achenbach & Rescorla

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

۲۰۰۴). نشانگان برونی‌سازی در بسیاری از منابع با رفتارهای مربوط به پرخاشگری، خرابکاری، بیش فعالی، ضد اجتماعی و بزهکاری توصیف شده‌اند (لیو[1]، ۲۰۰۴).

مفیت[2] (۱۹۹۳) با مطالعه نمونه بزرگی در نیوزلند دریافت که ۹۳ درصد از افراد مذکور قبل از هیجده سالگی به برخی از انواع رفتار بزهکارانه پرداخته اند. درصد مشابهی نیز در میان نوجوانان ۱۲ تا هیجده ساله کانادایی به دست آمده است. به طوری که ۹۲/۸ درصد از نوجوانان مورد مطالعه در طول این سالها دستکم یک مورد از رفتارهای بزهکارانه را بروز داده اند (مارکوت، مارکوت و بوفارد[3]، ۲۰۰۲). در ایالات متحده امریکا ۸۰ درصد از افراد مذکور قبل از بزرگسالی به دلایل جرایم کوچک با پلیس برخورد دارند و۶۰ درصد از کودکان در دوران نوجوانی به برخی از انواع مشکلات رفتاری مبادرت می ورزند (ریتز و همکاران، ۲۰۰۵). ارقام بالای این آمارها ممکن است به معنای فراگیری وسیع این مشکل در میان کودکان و نوجوانان و به ویژه پسران باشد، اما برخی از پژوهشگران معتقدند این رفتارها نه تنها به هنجار هستند بلکه بخشی از تحول محسوب می شوند (مفیت، ۱۹۹۳).

در ایالات متحده آمریکا در حدود ۴۰-۳۰ درصد از نوجوانان افسردگی را تجربه می‌کنند و ۴-۳ درصد از آنها نشانگان افسردگی چندگانه را دارند. بخش کوچکی از نمونه در حدود ۴-۲ درصد نیز تشخیص افسردگی بالینی رادریافت‌می‌کنند(کامپس،ای و گرانت[4]،۱۹۹۳).شیوع اختلال افسردگی در دوران نوجوانی بر اساس تعریف نسخه تجدید نظر شده چهارمین ویرایش راهنمای تشخیصی و آماری اختلالهای روانی[5] در کانادا، ۱۰/۲درصد برآورد شده است(گوین[6] و همکاران، ۲۰۰۵).

در زمینهٔ روانشناسی نوجوان، ادبیات پژوهشی پرباری وجود دارد، اما پیچیدگی مسائل نوجوانان در تعامل با دگرگونیهای سریع اجتماعی و فرهنگی، نیازمند پژوهشهای بیشتر در این زمینه است. تغییراتی که در دوره نوجوانی از نظر زیستی، اجتماعی و شناختی به وقوع می پیوندد، نشان می-دهد که این دوره بسیار آسیب‌پذیر است(ریتز، دکویچ و میر،[7] ۲۰۰۵). افزایش اختلالات روانپزشکی و مشکلات رفتاری قبل از دوران بلوغ و بعد از آن نشانگر افزایش آسیب پذیری فرد در دوره نوجوانی است (زان ـ واکسلر، کلیمس دوگان و اسلاتری،[8] ۲۰۰۰).

1. Liu
2. Moffitt
3. Marcotte, G., Marcotte, D. & Bouffard, T.
4. Compas, Ey & Grant
5. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: Fourth Edition (DSM-IV)
6. Nguyen
7. Meijer
8. Zahn-Waxler, Klimes-Dougan & Slattery

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

کـامیابی یـا نـاکامی نوجوان در فایق آمدن بر دشواریهای پیش روی، به عوامل بسیاری بستگی دارد که از آن جمله می‌توان به عوامل موجود در محیط خانواده اشاره کرد. دوره نوجوانی با بروز تغییرات چند سطحی گسترده‌ای که در نوجـــوان و محیط او به وقوع می پیوندد مشخص می‌شود. این تغییرات آشکارا سبب دگرگونی در تعاملات میان کودکان و اعضای خانواده آنها می شود. مستندات پژوهشی نشان می دهند، باوجود تحولاتی که در کودک و روابط خانوادگی او ایجاد می-شود، روابط با خانواده و والدین همچنان از منابع با اهمیت اجتماعی و هیجانی در دوران بعد از کودکی پایدار باقی می مانند. طی سالهای آغازین نوجوانی، روابط با والدین و اعضای بزرگسال خانواده، دستخوش تغییر شکلهایی می شود که معمولاً به صورت کاهش تعاملات سلسله مراتبی در دوره نوجوانی تا بزرگسالی تبلور می‌یابد. این دوره زمانی است که فرد می تواند مسئولیتهای بیشتری را در زمینهٔ مراقبت کردن از خود، انجام دادن تکالیف مدرسه و وظایف دیگر به عهده بگیرد. در این سنین افراد همچنین ظرفیت حمایت و یاری رسانی بیشتر نسبت به خانواده، ایفای نقش سرپرستی نسبت به خواهران و برادران کوچک‌تر یا انجام کارهایی را به دست می آورند که معمولاً بزرگسالان انجام می دهند (کاکس، وانگ و گاستافسون[1]، ۲۰۱۱).

شناخت تحول نوجوان در درون خانواده موضوعی پیچیده است. اگرچه روابط نوجوان با والدین خود در شکل‌گیری تحول او اهمیتی انکارناپذیر دارد، اما ویژگیهای نوجوان بخشی از آن چیزی است که روابط مذکور را تعیین می‌کند. نوجوان در روابط خانوادگی خود هم اثرگذار و هم اثرپذیر است. خانواده چیزی بیشتر از کـنش متقابل نوجوان با والدینش است. والدین تحت تأثیر روابط خود با همدیگر و روابط با اهمیتی قرار می‌گیرند که در زندگی خود با دیگران برقرار می-کنند. کیفیت والدگری همچنین از بافتهای گسترده‌تر از خانواده از جمله، همسایگان، فرهنگ و عوامل اجتماعی ـ جمعیت شناختی تأثیر می پذیرد. با وجود این می‌دانیم که روابط نوجوان درون خانواده نقشی اساسی در عملکرد و تحول آنها ایفا می کند. روابط والدینی و دیگر روابط خانوادگی تأثیرات ژرف بر بهزیستی و روابط نوجوان در خارج از محیط خانواده می‌گذارد (کاکس، وانگ و گاستافسون، ۲۰۱۱).

تفاوتهای فرهنگی و بافتاری در شکل دهی روابط خانواده و تجاربی که بر کیفیت تحول در این دوره و دوره‌های بعدی تأثیر می گذارند، نیز اهمیت دارند. ادبیات پژوهش نشانگر آن است، روابطی که نوجوانان با خانواده‌های خود تجربه می کنند، برای روابطی که آنها در حال حاضر و در

1. Cox, Wang & Gustafsson

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

آینـده بـا دوستان، همسالان، مربیان، همسر و سایر بـزرگسالان خـواهند داشت، از تبعـات مهمـی برخوردار بوده و بر سلامت روانی فردی، سازگاری روانشناختی، عملکرد تحصیلی، انتخاب و کامیابی شغلی آنان تأثیر خواهد گذاشت (کاکس، وانگ و گاستافسون، ۲۰۱۱).

پژوهشهایی که عوامل مرتبط با آسیب‌شناسی رفتاری نوجوانان را مورد بررسی قرار داده اند، غالباً در چارچوب رویکرد تحولی تبادلی ـ بوم شناختی[1] به شناسایی عوامل محافظت کننده و خطرساز در زمینهٔ بافتهای چندگانه‌ای پرداخته‌اند که بر مسیرهای تحولی نوجوانان تأثیر می گذارند. مدل تحولی تبادلی ـ بوم شناختی را سامروف[2]، بر مبنای کار برون فنبرنر[3] (مدل تحول بوم شناختی[4]) و حوزه های مطالعاتی زیست شناختی و جامعه شناختی، مطرح کرده است (کارلسون و اسروف،[5] ۱۹۹۵؛ به نقل از وُر پلاچر،[6] ۲۰۰۸).

مدل تحول سامروف بر عوامل بافتاری گوناگونی تمرکز دارد که مسیرهای تحولی پیش روی نوجوانان را تحـــت تأثیر قرار می دهند و این عوامل را در سه سطح بافتاری اصلی، یعنی ژنوتیپ[7]، فنوتیپ[8] و عوامل محیطی[9] طبقه بندی می کند. ژنوتیپ به ویژگیهای زیست‌شناختی افراد مربوط می شود، در حالی که عوامل محیطی در برگیرنده عوامل بیرونی چندگانه‌ای مانند بافتهای خانواده، همسالان و مدرسه است. در این مدل، فنوتیپ یا بازنمایی فعال خود، مانند یک میانجی عمل می کند. فنوتیپ در هر نقطه از زمان ژنوتیپ و عوامل محیطی را به هم پیوند می‌دهد. در نتیجه، عوامل بافتاری مذکور در طول زمان پیوسته با یکدیگر در تعامل بوده و بر تحول افراد اثر می‌گذارند (وُر پلاچر، ۲۰۰۸).

مدل تحولی تبادلی ـ بوم شناختی اسمیروف نشانگر آن است که عوامل بافتاری مانند ویژگیهای فردی یا عوامل خانوادگی بر اساس تأثیر مثبت یا منفی خود، فرد را تحت تأثیر قرار می دهند. میزان این عوامل و تعامل میان آنها (نه فقط صرفاً وجود آنها) ممکن است تبعات تحولی مثبت یا منفی داشته باشد. در مورد رفتارهای برونی‌سازی و درونی‌سازی، مدل تحولی تبادلی ـ بوم شناختی بیانگر آن است که عوامل بافتاری سبب افزایش یا کاهش احتمال بروز رفتارهای مذکور می شوند (وُر پلاچر، ۲۰۰۸).

1. Transactional-ecological development model
2. Sameroff
3. Bronfenbrenner
4. Ecological development model
5. Carlson & Sroufe
6. Woehr Pletcher
7. Genotype
8. Phenotype
9. Environtype

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

موس[1] در نظریه بوم‌شناختی اجتماعی خود سه جنبه یا حوزه برای یک محیط اجتماعی درنظر می‌گیرد. او معتقد است در یک مجموعه اجتماعی سه جنبهٔ رشد و توسعه شخصی[2]، کیفیت روابط میان- فردی[3] و بقا یا تغییر سیستم[4] قابل تشخیص‌اند (سینگ، میترا و آپادهای[5]، ۲۰۱۰). جو خانواده، فضای بین فردی اجتماعی و ضروری خانواده است که مانند چتری روابط اعضای آن را در بر می گیرد. موس (۱۹۷۴، ۱۹۸۱، ۱۹۸۶؛ به نقل از سوشر[6] و همکاران،۲۰۰۷) در ابزاری که برای سنجش محیط خانواده ساخته است، آن را مشتمل بر سه بخش مذکور قلمداد کرده است. از نظر موس خانواده ها از نظر جو خانوادگی حاکم بر آنها با یکدیگر تفاوت دارند. از این دیدگاه می‌توان میزان سلامت نوجوانان را نیز بر اساس فضایی که در خانواده تجربه می کنند، متفاوت تلقی کرد.

پژوهشها نشان می دهند که محیط خانواده با مشکلات روانی ـ اجتماعی و سازگاری رفتاری در دوره نوجوانی ارتباط کامل دارد. کیفیت تعامل نوجوان ـ والدین، یکی از راههایی است که نوجوانان خود را در ارتـباط با دیگران، نگرشها و رفتارهای آنان تصـــور می کنند. محیط خانواده نامطلوب، که با ویژگیهایی مانند برخورداری از سطوح بالای تعارض خانوادگی، فقر ارتباطی یا ارتباط منفی با والدین و کمبود حمایت والدین، مشخص می شود، از تأثیرات منفی و عمیقی بر رشد مهارتهای اجتماعی خاص در کودکان مانند توانایی شناسایی راه حلهای غیر پرخاشگرانه در برابر مشکلات میان- فردی یا خود را به جای دیگری گذاشتن، برخوردار است (استوز لوپز و همکاران[7]، ۲۰۰۸).

چنانکه پالی، کانجر و هارولد[8] (۲۰۰۰) به این باورند که کودکان نخستین روابط اجتماعی خود را با نگاره‌های والدینی و طبیعت آنها برقرار می سازند. روابط کودکان و بافتی که در آن به سر می‌برند، مهارتهای اجتماعی و روابط اجتـماعی آنان را با دیگران در آینده تعیین می کنند.

هنری، ساگر و پلانکت[9] (۱۹۹۶) دریافته اند، نوجوانانی که والدین آنها در حل مشکلات از استدلالهای مثبت بهره می‌گیرند و خانواده‌های خود را از نظر انسجام در سطحی بالا توصیف می-کنند، هنگامی که سعی می‌کنند حالت هیجانی یا احساسات فرد دیگر را درک کنند، سطوح بالاتر

1. Moos
2. Personal growth
3. Quality of interpersonal relationships
4. System maintenance
5. Singh, Mittra, & Upadhyay
6. Saucier
7. Estevez Lopez et al.
8. Paley, Conger & Harold
9. Henry, Sager & Plunkett

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

دیدگاه‌گیری را گزارش می‌دهند. تحقیقات اخیر نشانگر آن است که عوامل خطرساز خانوادگی مانند انسجام عاطفی ضعیف و حمایت والدینی کم، در دختران بیش از پسران با رفتارهای پرخاشگرانه ارتباط دارد (بلوم، ایرلند و بلوم[1]، ۲۰۰۳).

ژانگ، لی و زو[2] (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای با عنوان تحریف شناختی، شخصیت نوع D، محیط خانواده و افسردگی در میان نوجوانان چینی دریافتند، نوجوانان افسرده بیشتر از افراد گروه کنترل دارای تحریفات شناختی، نشانگان شخصیت نوع D و محیط خانواده نامناسب هستند. این پژوهشگران نشان داده اند، پایین بودن میزان خوش بینی، عاطفه ورزی منفی و انسجام خانوادگی ضعیف خطر ابتلای نوجوانان را به افسردگی افزایش می دهد.

پژوهش حاضر با توجه به اهمیت چند جانبه اختلالات عاطفی ـ رفتاری نوجوانان و نقش بسزای محیط خانواده در نحوه گذران دوره مخاطره آمیز نوجوانی، شکل گرفته است. در این پژوهش به تحلیل ارتباط متغیرهای مربوط به محیط خانواده و جنسیت به عنوان عواملی برای پیش بینی نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی نوجوانان پرداخته شده است.

روش پژوهش

مطالعه حاضر با توجه به نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات همبستگی است و با توجه به هدف در زمره پژوهشهای بنیادی قرار دارد. این پژوهش از نظر زیر بنای نظری در ردیف پژوهشهای کمّی قرار می گیرد.

جامعه و نمونه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری پژوهش حاضر، دانش آموزان ۱۸-۱۵ ساله شهر تبریز هستند که از میان آنها با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای[3]، نمونه‌ای به حجم ۱۶۴۷ نفر (۸۴۰ دختر و ۸۰۷ پسر) انتخاب شده و مورد مطالعه قرار گرفته است. برای دستیابی به نمونه مورد نظر ابتدا میان نواحی پنجگانه آمـوزش و پرورش شهر تبریز قرعه‌کشی به عمل آمده و یک ناحیه (ناحیه ۳) انتخاب شده است. سپس با انتخاب تصادفی دبیرستانهای مورد نیاز که ۲۳ دبیرستان بود، دانش-آموزان آن مدارس در پژوهش حاضر شرکت داده شده‌اند. در مجموع از تعداد ۱۹۰۰ پرسشنامه اجرا شده، پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص و فاقد اعتبار ۱۶۴۷ پرسشنامه برای تحلیل نهایی انتخاب شده است.

1. Blum, Ireland & Blum
2. Zhang, Li & Zou
3. Multi-stage cluster sampling method

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

ابزارهای گردآوری اطلاعات

در پژوهش حاضر برای سنجش مشکلات برونی‌سازی و درونی‌سازی از فرم فارسی پرسشنامه خودسنجی نوجوان[1] در نظام سنجش براساس تجربه آخنباخ[2] که مینایی (۱۳۸۵) آن را برای جامعه ایرانی انطباق و هنجاریابی کرده، استفاده شده است. این فرم را که برای افراد ۱۸-۱۱ ساله است، دانش آموزان نوجوان تکمیل می‌کنند. پاسخ‌دهنده ابتدا به سؤالاتی دربارهٔ شایستگیها، ناتوانیها و بیماریهای خود پاسخ می‌دهد و سپس، مشکلات هیجانی، رفتاری و اجتماعی وی با ۱۱۳ سؤال سه گزینه ای مورد ارزیابی قرار می گیرد. نوجوان در این قسمت بر اساس وضعیت شش ماه قبل خود، هر سؤال را به صورت ۰= نادرست؛ ۱= تا حدی یا گاهی درست؛ و ۲= کاملاً یا غالباً درست، درجه‌بندی می کند. فرم YSR شامل هشت مقیاس گوشه گیری، اضطراب/ افسردگی، شکایات جسمانی، مشکلات اجتماعی، مشکلات توجه، مشکلات تفکر، رفتارهای بزهکارانه و رفتارهای پرخاشگرایانه است که دو بعد کـــلی مشکلات برونی‌سازی و درونی‌سازی نیز به سبب ترکیب مقیاسهای یاد شده ارزیابی می شوند.

مینایی برای بررسی همسانی درونی مقیاسهای مربوط به درونی‌سازی و برونی‌سازی با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، به ضرایب ۰/۸۸ برای برونی‌سازی و ۰/۸۷ برای درونی‌سازی دست یافته است. این پژوهشگر همچنین روایی افتراقی و ثبات زمانی پرسشنامه خودسنجی نوجوان را بسیار رضایت بخش گزارش کرده است.

محیط خانواده در این پژوهش با بهره‌گیری از مقیاس محیط خانواده[3] که موس و موس در سال ۱۹۸۱ آن را ساخته و مشتمل بر ۹۰ سؤال است، اندازه گیری شده است. این مقیاس که به زبانهای گوناگون ترجمه شده و در کشورهای متفاوت اجرا شده است، ویژگیهای محیطی ـ اجتماعی همه نوع خانواده را مورد سنجش قرار می دهد. مقیاس محیط خانواده در آخرین ویرایش خود، شامل ده خرده مقیاس انسجام[4]، بیانگری[5]، تعارض[6]، استقـلال[7]، پیشرفت مداری[8]، عقلانی- فرهنگی مداری[9]، پرتکاپویی ـ تفریحی مداری[10]، اخلاقی- مذهبی مداری[11]، سازماندهی[12] و

1. Youth Self-Report (YSR)
2. Achenbach's ASEBA school-age forms (ASEBA)
3. Family Environment Scale (FES)
4. Cohesion
5. Expression
6. Conflict
7. Independence
8. Achievement orientation
9. Intellectual-cultural orientation
10. Active-recreational orientation
11. Moral-Religious Emphasis
12. Organization

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

کنترل[1] است. از مجموع خرده مقیاسهای مذکور نمرات سه بعد اصلی رشد و توسعه شخصی، کیفیت روابط میان- فردی، و بقا یا تغییر سیستم خانواده حاصل می‌شود.

همسانی درونی مقیاس محیط خانواده در پژوهش سینگ و همکاران (۲۰۱۰) برای خرده آزمونهای این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ رضایت بخش گزارش شده است. ضرایب آلفای خرده مقیاسهای محیط خانواده میان ضرایب متوسط برای استقلال و پیشرفت مداری به ترتیب ۰/۶۱ و ۰/۶۴ و ضرایب بالا برای انسجام، اخلاقی ـ مذهبی مداری، عقلانی ـ فرهنگی مداری به میزان ۰/۷۸ و سازماندهی به مقدار ۰/۷۶ به دست آمده است. مقیاس محیط خانواده در ایران نیز بسیار پرکاربرد است و در دو حوزه خانواده درمانی و پژوهش به تکرار مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان مثال مشتاق بیدختی، یکه یزدان دوست، بیرشک و شوتنفلد[2] (۲۰۰۶) با بررسی مختصات فنی این مقیاس، آلفای کرونباخ آن را ۰/۸۴ به دست آوردند.

یافته ها

شاخصهای توصیفی نمرات نوجوانان در متغیرهای مطالعه شده، به تفکیک جنسیت آنها، بر اساس میانگین و انحراف استاندارد، در جداول شماره ۱ و ۲ خلاصه شده است.

جدول شماره ۱. اطلاعات توصیفی مربوط به نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی نوجوانان

متغیر	کل (تعداد =۱۶۴۷)		دختر (تعداد =۸۴۰)		پسر (تعداد =۸۰۷)	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
اضطراب/ افسردگی	۸/۲۹	۴/۳۰	۹/۰۶	۴/۳۹	۷/۴۹	۴
گوشه‌گیری/ افسردگی	۵/۱۹	۲/۸۱	۵/۳۸	۲/۸۴	۵	۲/۷
شکایات جسمانی	۳/۳۱	۲/۹۷	۳/۶۹	۳	۲/۹۲	۲/۸
رفتار قانون شکنی	۵/۱۲	۳/۸۹	۴/۱۸	۳/۴	۶/۰۹	۴/۱۱
رفتار پرخاشگری	۸/۶۲	۵	۸/۹۳	۴/۹	۸/۳	۵/۱
نشانگان درونی‌سازی	۱۶/۸	۸/۳۴	۱۸/۱۳	۸/۴۹	۱۵/۴	۷/۹
نشانگان برونی‌سازی	۱۳/۷۴	۷/۹۶	۱۳/۱	۷/۴۶	۱۴/۴	۸/۴

همان گونه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می شود میان آزمودنیهای دختر و پسر در نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی و مؤلفه های آنها تفاوت آشکار وجود دارد. به استناد نتایج آزمون t دختران نسبت به پسران میزان بالاتری از اضطراب/ افسردگی (t=۷/۵۴ و P=۰/۰۰۰)، گوشه گیری/ افسردگی (t=۲/۷۷ و P=۰/۰۰۶)، شکایات جسمانی (t=۵/۳۳ و P=۰/۰۰۰) و پرخاشگری (t=۲/۵۲ و P=۰/۰۱۲) را نشان داده‌اند.

1. Control
2. Schottenfeld

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

جدول شماره ۲. اطلاعات توصیفی مربوط به مؤلفه‌های محیط خانواده در نوجوانان

متغیر	کل (تعداد =۱۶۴۷)		دختر (تعداد =۸۴۰)		پسر (تعداد =۸۰۷)	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
انسجام	۵/۸۰	۱/۷	۵/۸۳	۱/۷۴	۵/۷۶	۱/۶۸
بیانگری	۴/۵۹	۱/۵	۴/۷۲	۱/۵۸	۴/۴۵	۱/۴۷
تعارض	۵/۷۵	۱/۸	۵/۸۳	۱/۷۱	۵/۶۸	۱/۸۷
استقلال	۴/۷۰	۱/۵۰	۴/۷۸	۱/۴۴	۴/۵۸	۱/۵۱
پیشرفت مداری	۶/۶۴	۱/۵۱	۶/۶۵	۱/۵۳	۶/۶۳	۱/۴۸
عقلانی ـ فرهنگی مداری	۴/۷۱	۱/۶	۴/۷۶	۱/۶۴	۴/۶۶	۱/۵۵
پرتکاپویی ـ تفریحی مداری	۴/۵۵	۲/۱	۴/۶۴	۲/۱۲	۴/۴۵	۲/۰۲
اخلاقی ـ مذهبی مداری	۵/۶۳	۱/۶۳	۵/۵۴	۱/۶۳	۵/۷۲	۱/۶۱
سازمان دهی	۵/۷۰	۲/۲	۵/۷۲	۲/۲۳	۵/۶۹	۲/۱۵
کنترل	۴/۹۹	۱/۶۱	۴/۷۳	۱/۶۲	۵/۲۵	۱/۵۶

پسران نسبت به دختران در رفتار قانون شکنی (t=−۱۰/۲۴ و P=۰/۰۰۰) نمرات بالاتری کسب کرده‌اند. در کل دختران از نظر نشانگان درونی‌سازی (t=۶/۷۳ و P=۰/۰۰۰) و پسران از نظر میزان نشانگان برونی‌سازی (t=−۴/۰۴ و P=۰/۰۰۱) نمرات بالاتری کسب کرده اند.

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۲، دختران و پسران به جز در مؤلفه‌های بیانگری (t=۳/۵۵ و P=۰/۰۰۰)، استقلال (t=۲/۷۸ و P=۰/۰۰۵)، اخلاقی ـ مذهبی مداری (t=−۲/۱۷ و P=۰/۰۳۰) و کنترل (t=−۶/۵۶ و P=۰/۰۰۰) تفاوتی معنادار از نظر میانگین نمرات در محیط خانواده ندارند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8] [Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

جدول شماره ۳. ماتریس ضرایب همبستگی میان نمرات نشانگان برونی‌سازی و درونی‌سازی و مؤلفه‌های محیط خانواده

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱.انسجام																	
۲.بیانگری	۰/۱۱**																
۳.تعارض	۰/۴۰**	۰/۰۴															
۴.استقلال	۰/۰۹**	۰/۰۸	۰/۰۴														
۵.پیشرفت مداری	۰/۲۷**	۰/۰۱	۰/۱۳**	۰/۰۲													
۶. عقلانی/ فرهنگی مداری	۰/۳۳**	۰/۱۲**	۰/۱۷**	۰/۰۷**	۰/۱۸**												
۷. پرتکاپویی/ تفریحی مداری	۰/۲۸**	۰/۱۱**	۰/۱۵**	۰/۰۷**	۰/۱۰**	۰/۳۳**											
۸. اخلاقی – مذهبی مداری	۰/۲۶**	−۰/۰۳	۰/۱۵**	۰/۰۳	۰/۲۲**	۰/۱۷**	۰/۰۹**										
۹. سازمان دهی	۰/۵۲**	−۰/۰۰۱	۰/۳۷**	۰/۰۹**	۰/۲۶**	۰/۳۱**	۰/۲۶**	۰/۲۶**									
۱۰. کنترل	۰/۰۵**	−۰/۱۳**	−۰/۰۲	−۰/۰۸**	۰/۱۹**	۰/۰۴	−۰/۰۲	۰/۱۹**	۰/۱۶**								
۱۱. اضطراب/ افسردگی	−۰/۲۲**	−۰/۰۳	−۰/۱۹**	−۰/۰۲	−۰/۰۶**	−۰/۱۳**	−۰/۱۴**	−۰/۰۲	−۰/۲۲**	۰/۰۲							
۱۲. گوشه‌گیری/ افسردگی	−۰/۲۲**	−۰/۰۶*	−۰/۱۸**	−۰/۰۳	−۰/۱۵**	−۰/۲۰**	−۰/۲۳**	−۰/۰۹**	−۰/۲۰**	−۰/۰۲	۰/۵۸**						
۱۳. شکایات جسمانی	−۰/۱۵**	۰/۰۱	−۰/۱۶**	−۰/۰۲	−۰/۱۴**	−۰/۰۶**	−۰/۰۷**	−۰/۰۹**	−۰/۱۹**	−۰/۰۲	۰/۵۳**	۰/۴۰**					
۱۴. رفتار قانون شکنی	−۰/۰۳**	۰/۰۰۲	−۰/۲۵**	−۰/۰۰۵	−۰/۱۷**	−۰/۱۶**	−۰/۰۳	−۰/۱۴**	−۰/۲۹**	−۰/۰۳	۰/۲۹**	۰/۲۸**	۰/۳۷**				
۱۵. رفتار پرخاشگری	−۰/۲۶**	۰/۰۶*	−۰/۳۰**	−۰/۰۲	−۰/۰۹**	−۰/۱۵**	−۰/۰۱	−۰/۱۲**	−۰/۳۲**	۰/۰۰۱	۰/۴۶**	۰/۳۰**	۰/۳۸**	۰/۵۹**			
۱۶. نشانگان درونی‌سازی	−۰/۲۴**	−۰/۰۲	−۰/۲۲**	−۰/۰۳	−۰/۱۳**	−۰/۱۶**	−۰/۱۸**	−۰/۰۷**	−۰/۲۵**	−۰/۰۰۴	۰/۹۰**	۰/۷۸**	۰/۷۷**	۰/۳۸**	۰/۴۷**		
۱۷. نشانگان برونی‌سازی	−۰/۲۹**	۰/۰۴	−۰/۳۱**	−۰/۰۱	−۰/۱۴**	−۰/۱۷**	−۰/۰۲	−۰/۱۴**	−۰/۳۵**	−۰/۰۱۴	۰/۴۳**	۰/۳۲**	۰/۴۲**	۰/۸۶**	۰/۹۱**	۰/۴۸**	

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8] [Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

جدول شماره ۴. ماتریس ضرایب همبستگی میان نمرات نشانگان برونی‌سازی و درونی‌سازی و مؤلفه‌های محیط خانواده در میان نوجوانان به تفکیک جنسیت

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱.انسجام		۰/۱۲**	۰/۳۷**	۰/۰۸*	۰/۲۴**	۰/۳۴**	۰/۲۸**	۰/۲۴**	۰/۵۱**	-۰/۰۲	-۰/۲۴**	-۰/۲۲**	-۰/۱۱**	-۰/۲۶**	-۰/۲۵**	-۰/۲۴**	-۰/۲۸**
۲.بیانگری	۰/۱۰**		۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۸*	۰/۱۲**	-۰/۰۲	۰/۰۱	-۰/۰۷*	۰/۰۰۲	-۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۸*	-۰/۰۱	۰/۰۶
۳.تعارض	۰/۴۲**	-۰/۰۱		۰/۰۲	۰/۱۲**	۰/۱۹**	۰/۱۷**	۰/۱۵**	۰/۳۷**	-۰/۰۴	-۰/۲۲**	-۰/۱۶**	-۰/۱۵**	-۰/۲۷**	-۰/۳۱**	-۰/۲۲**	-۰/۳۲**
۴.استقلال	۰/۱۰**	۰/۱۱**	۰/۰۵		۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۸*	۰/۱۱**	-۰/۰۴	-۰/۰۴	-۰/۰۶	-۰/۰۷	-۰/۰۲	-۰/۰۵	-۰/۰۶	-۰/۰۴
۵.پیشرفت‌مداری	۰/۲۹**	-۰/۰۱	۰/۱۴**	۰/۰۰۱		۰/۲۰**	۰/۰۹*	۰/۲۲**	۰/۲۶**	۰/۱۸**	-۰/۰۳	-۰/۱۵**	-۰/۱۵**	-۰/۱۸**	-۰/۰۸*	-۰/۱۲**	-۰/۱۴**
۶. عقلانی/ فرهنگی مداری	۰/۳۳**	۰/۱۶**	۰/۱۵**	۰/۰۹**	۰/۱۷**		۰/۳۴**	۰/۲۳**	۰/۳۴**	۰/۰۸*	-۰/۱۵**	-۰/۲۱**	-۰/۰۸*	-۰/۲۱**	-۰/۲۳**	-۰/۱۸**	-۰/۲۴**
۷. پرتکاپویی/ تفریحی مداری	۰/۲۹**	۰/۱۰**	۰/۱۳**	۰/۰۸*	۰/۱۱**	۰/۳۳**		۰/۱۷**	۰/۲۷**	۰/۰۲	-۰/۱۳**	-۰/۲۱**	-۰/۰۶	-۰/۰۱	-۰/۰۴	-۰/۱۶**	-۰/۰۳
۸. اخلاقی – مذهبی مداری	۰/۲۸**	-۰/۰۳	۰/۱۵**	-۰/۰۲	۰/۲۲**	۰/۱۱**	۰/۰۲		۰/۲۶**	۰/۱۷**	-۰/۰۴	-۰/۱۵**	-۰/۰۷	-۰/۱۷**	-۰/۱۲**	-۰/۱۰**	-۰/۱۶**
۹. سازمان دهی	۰/۵۳**	-۰/۰۱	۰/۳۷**	۰/۰۸*	۰/۲۶**	۰/۲۸**	۰/۲۵**	۰/۲۶**		۰/۱۰**	-۰/۲۹**	-۰/۲۴**	-۰/۲۴**	-۰/۳۴**	-۰/۳۶**	-۰/۳۲**	-۰/۳۸**
۱۰. کنترل	۰/۰۷**	-۰/۱۵**	-۰/۰۱	-۰/۰۹**	۰/۲۱**	۰/۰۱	-۰/۰۳	۰/۱۹**	۰/۲۱**		۰/۰۵	-۰/۰۵	-۰/۰۱	-۰/۱۱**	-۰/۰۱	۰/۰۰۴	-۰/۰۶
۱۱. اضطراب/ افسردگی	۰/۲۱**	-۰/۰۸*	-۰/۲۰**	-۰/۰۲	-۰/۰۸*	-۰/۱۳**	-۰/۱۸**	-۰/۰۲	-۰/۱۸**	۰/۰۵		۰/۵۵**	۰/۵۳**	۰/۳۸**	۰/۵۰**	۰/۸۹**	۰/۴۹**
۱۲. گوشه‌گیری/ افسردگی	۰/۲۳**	۰–/۰۸*	-۰/۲۰**	-۰/۰۰۵	-۰/۱۶**	-۰/۲۰**	-۰/۲۵**	-۰/۰۲	-۰/۱۶**	۰/۰۳	۰/۶۰**		۰/۴۰**	۰/۳۳**	۰/۳۳**	۰/۷۷**	۰/۳۶**
۱۳. شکایات جسمانی	۰/۱۹**	-۰/۰۲	۰/۱۹**	-۰/۰۰۳	-۰/۱۴**	-۰/۰۶	-۰/۰۹**	-۰/۱۰**	-۰/۱۵**	۰/۰۱	۰/۵۱**	۰/۴۰**		۰/۴۲**	۰/۳۹**	۰/۷۷**	۰/۴۴**
۱۴. رفتار قانون شکنی	۰/۲۵**	۰/۰۱	۰/۲۲**	۰/۰۶	۰/۱۸**	۰/۰۹**	-۰/۰۳	-۰/۱۴**	-۰/۲۶**	-۰/۰۳	۰/۳۳**	۰/۲۸**	۰/۴۲**		۰/۶۶**	۰/۴۶**	۰/۸۹**
۱۵. رفتار پرخاشگری	۰/۲۸**	۰/۰۴	۰/۲۹**	۰/۰۰۴	۰/۱۱**	۰/۰۹*	-۰/۰۱	-۰/۱۱**	-۰/۲۹**	۰/۰۳	۰/۴۱**	۰/۲۶**	۰/۳۷**	۰/۵۹**		۰/۵۱**	۰/۹۳**
۱۶. نشانگان درونی‌سازی	۰/۲۶**	۰/۰۷*	۰/۲۴**	-۰/۰۱	۰/۱۴**	۰/۱۶**	۰/۲۱**	-۰/۰۳	-۰/۲۰**	۰/۰۴	۰/۹۰**	۰/۷۹**	۰/۷۵**	۰/۴۲**	۰/۴۷**		۰/۵۳**
۱۷. نشانگان برونی‌سازی	۰/۳۰**	۰/۰۳	۰/۲۹**	۰/۰۳	۰/۱۵**	۰/۱۰**	-۰/۰۱	۰/۱۴**	۰/۳۲**	۰/۰۰۴	۰/۴۲**	۰/۳۰**	۰/۴۴**	۰/۸۵**	۰/۹۳**	۰/۴۸**	

توجه: نمرات زیر قطر مربوط به ضرایب همبستگی دختران و نمرات بالای قطر مربوط به پسران است.

جدول شماره ۳ نتایج حاصل از محاسبه ضرایب همبستگی پیرسون میان مؤلفه‌های محیط خانواده و نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی نوجوانان را نشان می‌دهد. به طـوری که از میان ۱۰ خرده مقیاس محیط خانواده، دو خرده مقیاس انسجام و سازماندهی (r=-۰/۲۲ و P<۰/۰۱) با نشانگان اضطراب/ افسردگی به طور مسـاوی قوی‌ترین ارتباط را دارند. گوشه‌گیری/ افسردگی قویترین رابطه را با پرتکاپویی/ تفریحی مداری (r=-۰/۲۳ و P<۰/۰۱) نشان می‌دهد. شکایات جسمانی از میان ۱۰ خرده مقیاس بالاترین ارتباط را با سازماندهی (r=-۰/۱۹ و P<۰/۰۱) دارد. رفتار قانون‌شکنی و پرخاشگری هر دو مانند شکایات جسمانی قوی‌ترین ضریب همبستگی را با سازماندهی نشان می‌دهند که شدت این روابط به ترتیب ۰/۲۹- و ۰/۳۲- است. در مجموع ضرایب همبستگی نشانگر آن است که میان سازماندهی و نشانگان درونی‌سازی (r=-۰/۲۵ و P<۰/۰۱) و برونی‌سازی (r=-۰/۳۵ و P<۰/۰۱) بیش از سایر خرده مقیاسهای محیط خانواده رابطه وجود دارد.

جدول شماره۴ ضرایب همبستگی مؤلفه‌های محیط خانواده با نشانگان درونی‌سازی و برونی-سازی را به تفکیک جنسیت نشان می دهد. در دختران نشانگان درونی‌سازی قوی‌ترین ارتباط را با انسجام (r=-۰/۲۶ و P<۰/۰۱) و در پسران با سازماندهی (r=-۰/۳۲ و P<۰/۰۱) دارد. نشانگان برونی‌سازی در دختران و پسران هر دو با سازماندهی بیشترین میزان همبستگی را نشان می دهند که مقادیر آن به ترتیب ۰/۳۲- و ۰/۳۸- به دست آمده است

جدول شماره ۵. نتایج پیش بینی میزان نشانگان درونی‌سازی بر اساس مؤلفه‌های محیـط خانواده و جنسیت به روش مرحله‌ای

مدل	شاخصهای آماری / متغیر وارد شده	MR	RS	F	P	ضرایب رگرسیون						
						۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	سازمان دهی	۰/۲۵	۰/۰۶۳	۱۱۰/۱	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۵ T= -۱۰/۴۹ P= ۰/۰۰۰						
۲	جنسیت	۰/۳۰	۰/۰۹۰	۸۱/۵	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۵ T= -۱۰/۷۰ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۶ T= -۷/۰۵ P= ۰/۰۰۰					
۳	تعارض	۰/۳۳	۰/۱۱۱	۶۸/۳	۰/۰۰۰	β = -۰/۱۹ T= -۷/۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۷ T= -۷/۴ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۵ T= -۶/۱۷ P= ۰/۰۰۰				
۴	پرتکاپویی/ تفریحی مداری	۰/۳۵	۰/۱۲۴	۵۸/۲	۰/۰۰۰	β = -۰/۱۷ T= -۶/۵ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۸ T= -۷/۶ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۵ T= -۵/۹ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲ T= -۵/۰ P= ۰/۰۰۰			
۵	انسجام	۰/۳۶۲	۰/۱۳۱	۴۹/۵	۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲۶ T= -۴/۵ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۷۷ T= -۷/۶ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲۴ T= -۴/۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۰۵ T= -۴/۳ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۰۲ T= -۳/۶ P= ۰/۰۰۰		
۶	پیشرفت مداری	۰/۳۶۵	۰/۱۳۳	۴۲	۰/۰۰۰	β = -۰/۱۱۷ T= -۴/۱۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۱۷ T= -۷/۶۷ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲۴ T= -۴/۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۰۵ T= -۴/۳ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۰۹۳ T= -۳/۲ P= ۰/۰۰۱	β = -۰/۰۵۰ T= -۲/۰ P= ۰/۰۴۰	
۷	کنترل	۰/۳۷	۰/۱۳۶	۳۶/۹	۰/۰۰۰	β = -۰/۱۳ T= -۴/۵ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۹ T= -۷/۹۶ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲ T= -۴/۷ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۰ T= -۴/۲ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۰۹ T= -۳/۱ P= ۰/۰۰۲	β = -۰/۰۶ T= -۲/۴۴ P= ۰/۰۱۴	β = ۰/۰۵۸ T= ۲/۴۰ P= ۰/۰۱۶

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

در جدول شماره ۵ نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری برای تبیین نشانگان درونی‌سازی بر حسب مؤلفه‌های محیط خانواده و جنسیت به روش مرحله‌ای آمده است. نتایج نشان می دهند، از ۱۱ متغیری که به عنوان متغیرهای پیش‌بین وارد معادله رگرسیون شده‌اند، هفت متغیر سازماندهی(β=-۰/۲۵)، جنسیت(β=-۰/۱۶)، حل تعارض(β =-۰/۱۵)، پرتکاپویی/ تفریحی مداری(β =-۰/۱۲) انسجام (β =-۰/۱۰)، پیشرفت مداری (β =-۰/۰۵۰)، و کنترل(β =-۰/۰۵۸)، نشانگان درونی‌سازی را پیش بینی می کنند. رابطه هفت متغیر پیش‌بین مذکور با نشانگان درونی-سازی معنادار به دست آمده و در مجموع ۰/۱۳۶ از واریانس نشانگان درونی سازی به واسطه آنها تبیین می شود (R^2=۰/۱۳۶).

جدول شماره ۶. نتایج پیش بینی میزان نشانگان برونی‌سازی بر مبنای مؤلفه‌های محیط خانواده و جنسیت به روش مرحله‌ای

مدل	شاخصهای آماری / متغیر وارد شده	MR	RS	F	P	ضرایب رگرسیون						
						۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	سازمان دهی	۰/۳۴۷	۰/۱۲۱	۲۲۵/۵	۰/۰۰۰	β = -۰/۳۵ T= -۱۵/۰۲ P= ۰/۰۰۰						
۲	تعارض	۰/۳۹۷	۰/۱۵۸	۱۵۴	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۷ T= -۱۱/۰۹ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۲۱ T= -۸/۵۳ P= ۰/۰۰۰					
۳	پرتکاپویی/ تفریحی مداری	۰/۴۰۶	۰/۱۶۴	۱۰۷/۸	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۹ T= -۱۱/۶۵ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۲۱ T= -۸/۸ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۰۸ T= ۳/۶ P= ۰/۰۰۰				
۴	انسجام	۰/۴۱۷	۰/۱۷۳	۸۶/۱	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۴ T= -۸/۹۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۹ T= -۷/۴۷ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۱۰ T= ۴/۳ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲ T= -۴/۲ P= ۰/۰۰۰			
۵	جنسیت	۰/۴۲۳	۰/۱۷۹	۷۱/۵	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۴ T= -۹/۱ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۸ T= -۷/۴ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۱۰ T= ۴/۴ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۲ T= -۴/۲ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۰۷ T= ۳/۳ P= ۰/۰۰۱		
۶	اخلاقی ـ مذهبی مداری	۰/۴۲۸	۰/۱۸۳	۶۱/۳	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۳ T= -۸/۶۱ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۸ T= -۷/۳ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۱۲ T= ۵/۰۳ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۰ T= -۳/۷ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۰۷ T= ۳/۳ P= ۰/۰۰۱	β = -۰/۰۷ T= -۲/۹ P= ۰/۰۰۴	
۷	بیانگری	۰/۴۳۲	۰/۱۸۷	۵۳/۸	۰/۰۰۰	β = -۰/۲۳ T= -۸/۳ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۸ T= -۷/۴ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۱۲ T= ۴/۸ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۱۱ T= -۴/۰ P= ۰/۰۰۰	β = ۰/۰۸ T= ۳/۵ P= ۰/۰۰۰	β = -۰/۰۸ T= -۳/۱ P= ۰/۰۰۲	β = ۰/۰۶ T= ۲/۷ P= ۰/۰۰۶

جدول شماره ۶ به تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی نشانگان برونی‌سازی بر اساس ابعاد محیط خانواده و جنسیت به روش مرحله‌ای می‌پردازد. نتایج آن نشان می‌دهد، هفت متغیر سازماندهی (β =-۰/۳۵)، تعارض (β =-۰/۲۱)، پرتکاپویی/ تفریح مداری (β =۰/۰۸)، انسجام (β =-۰/۱۲)، جنسیت (β =۰/۰۷)، اخلاقی ـ مذهبی مداری (β =-۰/۰۷) و بیانگری (β =۰/۰۶)، نشانگان بـرونی‌سازی را پیش بینی می کنند. رابطه هفت متغیر پیش بین مذکور با نشانگان برونی سازی معنادار به دست آمده و در مجموع ۰/۱۸۷ از واریانس نشانگان برونی‌سازی به واسطه آنها تبیین می شود (R^2=۰/۱۸۷).

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

بحث و نتیجه گیری

نوجوانی دوره‌ای بسیار حساس در زندگی انسان است که اگر به سلامت سپری شود، نویدبخش دورانی سازنده در بزرگسالی خواهد بود. تحولات گسترده‌ای که در دوره نوجوانی پیش می آید، به نوعی ساختار وجودی فرد را برای گذار از کودکی به بزرگسالی آماده می سازد. این تحولات بهنجار بنا بر شرایط گوناگون ممکن است آثار نامطلوبی نیز بر روح و روان نوجوان به جای بگذارد که در این میان محیط خانواده نقش محـــافظتی ویژه‌ای ایفا می‌کند. محیط خانواده نه تنها به خودی خود مسکّنی بی نظیر در تسکین آلام انسان و اولین جایگاه رشد و بالندگی او محسوب می‌شود، بلکه به سبب ارتباط آن با دیگر محیطها، مانند گروههای دوستان و همسالان، بر فرد تأثیر می‌گذارد. افراد در این محیطها با تأثیر گذاری و تأثیرپذیری از یکدیگر به هم‌آفرینی در ایجاد محیطی مشترک می پردازند. به‌خلاف گروههای یاد شده، خانواده دارای موقعیتی خاص است که در آن اعضا از کنشی متقابل در برابر یکدیگر برخوردارند، اما نوع این تعاملات بسیار قوی‌تر و پایدارتر از آن است که اعضا با افراد خارج از خانواده برقرار می سازند (سوشر، ویلسون و وارکا، ۲۰۰۷). پژوهش حاضر با توجه به اهمیت محیط خانواده در شکل‌گیری شخصیت بهنجار و نابهنجار، به تبیین روابط عناصر مهم خانواده با میزان نشانگان برونی‌سازی و درونی‌سازی در نوجوانان می پردازد.

یافته‌های حاصل از این پژوهش نشانگر روابط معنادار بیشتر مؤلفه‌های محیط خانواده با نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی در نوجوانان است. این یافته‌ها بر اساس نظریه سامروف و موس قابل تبیین هستند و در راستای پژوهشهای مرتبط با خانواده و آسیبهای روانی نوجوانان قرار دارند (به عنوان مثال: استوز و همکاران، ۲۰۰۸؛ پالی، کانجر و هارولد، ۲۰۰۰؛ هنری، ساگر و پلانکت، ۱۹۹۶؛ بلوم، ایرلند و بلوم، ۲۰۰۳؛ ژانگ، لی و زو، ۲۰۱۱).

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری برای تبیین نشانگان درونی‌سازی بر اساس مؤلفه‌های محیط خانواده و جنسیت، نشان می‌دهند که از ۱۱ متغیر پیش‌بین که وارد معادله رگرسیون شده اند، هفت متغیر سازماندهی، جنسیت، حل تعارض، پرتکاپویی/ تفریحی مداری، انسجام، پیشرفت‌مداری و کنترل، نشانگان درونی‌سازی را پیش بینی می‌کنند. همچنین از ۱۱ متغیر پیش‌بین، هفت متغیر سازماندهی، حل تعارض، پرتکاپویی/ تفریح مداری، انسجام، جنسیت، اخلاقی ـ مذهبی مداری و بیانگری، نشانگان برونی‌سازی را پیش بینی می کنند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی هر دو با سازماندهی، تعارض و انسجام بیشترین میزان همبستگی را نشان داده‌اند. ارتباط هر سه مؤلفه مذکور با برونی سازی بیشتر از درونی‌سازی است. به‌طوری که هم از نظر منطقی و هم از بعد تجربی، سازماندهی و انسجام در خانواده با بسیاری از آسیبهای روانی رابطه معکوس دارد، که این ارتباط دربارۀ نوجوانان با توجه به شرایط سنی آنها از اهمیت بیشتر برخوردار است. در خانواده‌هایی که سازماندهی مطلوبی دارند، فضایی سرشار از برنامه‌ریزیهای مطلوب، تقسیم کار عادلانه، دخل و خرج منطقی و نظم و ترتیب متعادل را تجربه می‌کنند. فرزندانی که در چنین محیطهایی پرورش می یابند افرادی مسئولیت پذیر، باثبات و منظم خواهند بود. هنری، ساگر و پلاکت (۱۹۹۶) معتقدند در خانواده‌هایی که نوجوانان با استدلالهای مثبت والدین مواجه اند و انسجام بیشتری را در محیط خانواده تجربه می کنند، در کنترل حالات هیجانی خود و دیدگاه گیری در ارتباط با دیگران، مطلوب‌تر عمل می کنند. این نوجوانان کمتر احتمال دارد در کنترل عواطف منفی خود از روشهای غیرانطباقی استفاده کنند و به نشانگان برونی-سازی یا درونی‌سازی مبتلا شوند.

نکته جالبی که دربارۀ مؤلفه انسجام وجود دارد، این است که ارتباط تأیید شده در پژوهش بلوم، ایرلند و بلوم (۲۰۰۳)، میان انسجام و نشانگان برونی‌سازی با توجه به عامل جنسیتی، بار دیگر در این پژوهش مورد تأیید قرار گرفته است. پژوهشگران مذکور اذعان داشته اند، انسجام عاطفی ضعیف، یکی از عوامل خطرساز خانوادگی است که در دختران بیش از پسران با رفتارهای پرخاشگرانه مرتبط است. در این پژوهش ارتباط میان انسجام و رفتارهای پرخاشگرانه برای دختران و پسران به ترتیب ۰/۲۸- و ۰/۲۵- به دست آمده است.

نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد، تعارض پایین به عنوان یکی از تجارب درونی افراد در محیطهای اجتماعی و خانوادگی، هم با نشانگان درونی‌سازی و هم با نشانگان برونی‌سازی از ارتباطی معنادار برخوردار است. تعارضات خانوادگی از ویژگیهایی است که همواره در توصیف یک محیط نامطلوب خانوادگی بر آن تأکید می شود. سطح بالای تعارض تأثیر متقابلی بر مشکلات ارتباطی خانواده می گذارد و سبب تداوم آن مشکلات می شود. تعاملات ضعیف، درک اعضا را از یکدیگر کاهش می‌دهد و سبب می شود که برای ارضای نیازهای خود از هم دیگر حمایت نکنند. سطح بالای تعارض و کنترل غیر مؤثر آن به این معنا است که مسائل مهم در روابط حل نشده باقی می مانند و غالباً منشأ تعارضهای تکراری می شوند. در بسیاری از محیطهای خانوادگی تعارض

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

برانگیز، همیشه بحثهای مشابه یا یکسانی پیرامون موضوعی معین وجود دارد که سرانجام هم مشکلی حل نمی شود.

استوز لوپز و همکاران (۲۰۰۸) خانواده‌های تعارض برانگیز را محیطی می دانند که در آنها رشد مهارتهای اجتماعی کودکان دچار وقفه می شود و آنها را در روابط میان- فردی با مشکلاتی مواجه می سازد. به این ترتیب تعارض در خانواده مانع از شناسایی راه حلهای غیر پرخاشگرانه یا غیرانفعالی در برابر مسائل میان-فردی می‌شود و نوجوان را در برابر دشواریهای ارتباطی خلع سلاح می کند. با توجه به یافته‌های حاصل از مطالعه حاضر، تعارض در میان نوجوانان دختر بیشتر از نوجوانان پسر با نشانگان درونی‌سازی، و به‌عکس کمتر از پسران با مشکلات برونی‌سازی در ارتباط است. این مسئله شیوع زیاد اختلالات خلقی در میان دختران و همچنین شیوع زیاد اختلالات رفتاری را در میان پسران توجیه‌پذیر می‌کند.

با وجود اینکه بعد پرتکاپویی/ تفریحی مداری در محیط خانواده، هر دو نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی را پیش‌بینی می‌کند، اما ارتباط آن با نشانگان درونی‌سازی از شدت بیشتری برخوردار و در میان دختران قوی‌تر از پسران است. این بعد از ویژگیهای خانواده با مسائلی مانند داشتن سرگرمی، شرکت در دوره‌های آموزشی فوق برنامه، ورزش، و شرکت در مهمانیها سر و کار دارد. به گونه ای که میزان سلامت در خانواده‌هایی که برنامه‌های مفرح و متنوعـــی برای گذران اوقات فراغت خود و فرزندانشان دارند، بیشتر از دیگرانی است که چنین برنامه هایی ندارند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که در تبیین شدت ارتباط یادشده در میان دخـــتران، در مقایسه با پسران چون تفریحات خارج از محدوده خانواده کمتر است، بنابراین این خانواده است که باید برای پرکردن اوقات فراغت نوجوان برنامه‌ریزیهای مناسب و کافی داشته باشد.

بررسی نقش پیش‌بینی‌کننده جنسیت در مورد نشانگان درونی و برونی‌سازی به نتیجه‌ای معنادار اشاره دارد. همان گونه که از یافته ها برمی آید، نوجوانان پسر نسبت به نوجوانان دختر در برابر نشانگان برونی‌سازی آسیب پذیرتر و نوجوانان دختر نیز نسبت به نوجوانان پسر در برابر نشانگان درونی‌سازی آسیب پذیرتر بودند. این یافته‌ها در پژوهشهای گوناگون نیز تأیید شده‌اند (به عنوان مثال: مفیت،۱۹۹۳؛ ریتز و همکاران، ۲۰۰۵؛ مارکوت، مارکوت و بوفارد، ۲۰۰۲).

در پژوهش حاضر، کنترل و پیشرفت مداری تنها نشانگان درونی‌سازی را پیش بینی می کنند. بر اساس یافته این پژوهش، بالا بودن میزان کنترل پسران در محیط خانواده با میزان بالا بودن نشانگان درونی‌سازی ارتباط ندارد، اما در میان دختران از رابطه‌ای معنادار برخوردار است. در مقابل، میزان

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

بالای کنترل در خصوص نوجوانان پسر با نشانگان برونی‌سازی رابطه معکوس دارد. یعنی پایین بودن میزان کنترل در محیط خانواده ممکن است با افزایش نشانگان برونی‌سازی نوجوانان پسر همراه باشد. خانواده‌های پیشرفت مدار با فراهم کردن شرایط مطلوب‌تر و قرار دادن امکانات لازم در اختیار فرزندان خود می توانند از بروز بسیاری از احساسات انزواگرایانه در آنها پیشگیری کنند.

بر اساس نتایج این مطالعه، دو متغیر اخلاقی ـ مذهبی مداری و بیانگری اگر چه نتوانستند نشانگان درونی‌سازی را پیش‌بینی کنند، اما در پیش‌بینی نشانگان برونی‌سازی نقش دارند. از نظر منطقی نقش اخلاق و مذهب در پیشگیری از بروز رفتارهای پرخاشگرانه و قانون شکنی بسیار چشمگیر است. در خانواده هایی که اخلاق و مذهب، جایگاه مطلوبی دارد، نوجوانان با نهادینه سازی ارزشهای اخلاقی و مذهبی در برابر مشکلات و ناکامیها، رویکردهای غیر پرخاشگرانه بروز می‌دهند. خانواده‌هایی که از بیان احساسات و افکار اعضا خود حمایت می کنند با تسهیل بخشیدن به شرایط گفت و شنودی در میان افراد به افزایش کیفیت روابط میان- فردی آنان یاری می رسانند. بدیهی است در چنین شرایطی از روشهای ناخوشایند ابراز هیجان مثل پرخاشگری مستقیم و رفتارهای تخریب گرانه کمتر استفاده می شود.

با توجه به اینکه آمارهای مربوط به افسردگی، اضطراب، پرخاشـگری و اعتیاد در میان نوجوانان از وضعیت رضایت بخشی حکایت ندارند (ضرغام،۱۳۸۰؛ خانمحمدی، ۱۳۷۹، به نقل از پرویزی و همکاران، ۱۳۸۴)، بنابراین بر اساس یافته‌های حاصل از این پژوهش خانواده از جمله نهادهایی است که باید مورد توجه پژوهشگران در این زمینه قرار بگیرد. توجه مسئولان به امر خطیر آموزش و پرورش در برقراری ارتباط میان خانه و مدرسه، و یاری رساندن به نوجوانان برای مصون ماندن از آسیبهای ناشی از محیطهای خانوادگی آشفته راهبردی مؤثر در کاهش آسیبهای روانی است. در تعمیم یافته‌های پژوهش حاضر باید به محدود بودن جامعه آماری آن به مناطق شهری، محدود بودن ابزار گردآوری اطلاعات به روش پرسشنامه و نگاهی صرفاً کمّی به تحلیل داده‌ها توجه داشت. بر اساس یافته‌های این پژوهش افزایش برنامه‌های با کیفیت آموزش خانواده در مدارس برای پیشگیری از اختلالات عاطفی ـ رفتاری و توجه به بافت خانواده در جریان مشاوره و روان-درمانی نوجوانان پیشنهاد می شود.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

منابع

پرویزی، سرور؛ احمدی، فضل اله و نیکبخت نصرآبادی، علیرضا. (۱۳۸۴). از هویت تا سلامت: تبیین تئوریک مفهوم سلامتی از دیدگاه نوجوانان. *طب و تزکیه*، سال ۴، ۲۷-۳۷.

ضرغام بروجنی، علی؛ یزدانی، محسن و یزدان نیک، احمدرضا. (۱۳۸۰). ارتباط الگوی رفتاری والدین و افکار خودکشی در نوجوانان. *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد*، دوره ۳، شماره ۲، ۴۶-۵۴.

مینایی، اصغر. (۱۳۸۵). انطباق و هنجاریابی سیاهه رفتاری کودک آخنباخ، پرسشنامه خودسنجی و فرم گزارش معلم. *پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، جلد۱۹، سال ۶*، شماره ۱، ۵۲۹-۵۵۸.

Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont Research Center for Children, Youth, & Families.

Blum, J., Ireland, M., & Blum, R. W. (2003). Gender differences in juvenile violence. *Journal of Adolescent Health*, 32, 234–240.

Compas, B., Ey, S., & Grant, K. (1993). Taxonomy, assessment, and diagnosis of depression during adolescence. *Psychological Bulletin, 114*, 323-344.

Cox, M. J., Wang, F., & Gustafsson, H. C. (2011). Family organization and adolescent development. In B. B. Brown, & M. J. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of adolescence*, Vol. 2, (pp. 75-83). London: Academic Press.

Deković, M., Buist, K., & Reitz, E. (2004). Stability and changes in problem behavior during adolescence: Latent growth analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 1-12.

Estevez Lopez, E., Murgui Perez, S., Musitu Ochoa, G., & Moreno Ruiz, D. (2008). Adolescent aggression: Effects of gender and family and school environments. *Journal of Adolescence, 31*, 433–450.

Henry, C. S., Sager, D. W., & Plunkett, S. W. (1996). Adolescents' perceptions of family system characteristics, parent-adolescent dyadic behaviors, adolescent qualities, and adolescent empathy. *Family Relations, 45*, 283–292.

Kleinjan, M., & Engels, R. C. M. E. (2011). Addictions in Adolescence. In B. B. Brown & M. J. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of adolescence*, Vol. 2, (pp. 1-10). London: Academic Press.

Liu, J. (2004). Childhood externalizing behavior: Theory and implications. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, *17*, 93-103.

Marcotte, G., Marcotte, D., & Bouffard, T. (2002). The influence of familial support and dysfunctional attitudes on depression and delinquency in an adolescent population. *European Journal of Psychology of Education, 17*(4), 363-376.

Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*(4), 674-701.

Moshtagh Bidokhti, N., Yeke Yazdandoost, R., Birashk, B. & Schottenfeld, R.S. (2006). Family environment of detoxified opiate addicts in Iran and its relationship with symptoms of anxiety and depression. *Contemporary Family Therapy*, *28*(1), 153-164.

Nguyen, C., Fournier, L., Bergeron, L., Roberge, P., & Barrette, G. (2005). Correlates of depressive and anxiety disorders among young Canadians. *The Canadian Journal of Psychiatry*, *50*, 620-628.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]

Paley, B., Conger, R. D., & Harold, G. T. (2000). Parents' affect, adolescent cognitive representations, and adolescent social development. *Journal of Marriage & the Family, 62*(3), 761–776.

Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. (2005). The structure and stability of externalizing and internalizing problem behavior during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 34*(6), 577-588.

Rotheram-Borus, M. J., Swendeman, D., Amani, B., Applegate, E., Milburn, N. G., & Arnold, E. M. (2011). AIDS. In B. B. Brown & M. J. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of adolescence*, Vol. 3, (pp. 30-40). London: Academic Press.

Saucier, G., Wilson, K. R., & Warka. J. (2007). The structure of retrospective accounts of family environments: Related to the structure of personality attributes. *Journal of Personality Assessment, 88*(3), 295-308.

Singh, J., Mittra, R., & Upadhyay, Sh. (2010). Self-concept in relation to family environment: A comparative study of Slum and Urban School children. *Indian Journal Social Science Researches, 7*(2), 82-91.

Woehr Pletcher, S. M. (2008). *The impact of perceived family cohesiveness and future orientation on internalizing and externalizing symptoms of Latino/a youth offenders: A moderator model*. Unpublished doctoral dissertation. University of California, Santa Barbara.

Zahn-Waxler, C., Klimes-Dougan, B., & Slattery, M. (2000). Internalizing problems of childhood and adolescence: Prospects, pitfalls, and progress in understanding the development of anxiety and depression. *Development and Psychopathology, 12*, 443-466.

Zhang, Y., Li, H., & Zou, Sh. (2011). Association between cognitive distortion, type D personality, family environment, and depression in Chinese adolescents. *Depression Research and Treatment, 2011*(143045), 1–8.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1392.10.1.5.8]